

Шоокумова Д.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ БИЛИМ БЕРҮҮ ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН
УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛЫНУУСУН ИЗИЛДӨӨНҮН АКТУАЛДУУЛУГУ**

Шоокумова Д.

**АКТУАЛЬНОСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

Shookumova D.

**THE RELEVANCE OF THE STUDY OF LEGAL REGULATION OF EDUCATIONAL
ACTIVITIES IN THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 347.36/64

Бул илимий макалада Кыргыз Республикасындагы билим берүү ишмердүүлүгүн ченемдик укуктук жөнгө салынуусун изилдөөнүн актуалдуулугу талдоого алынган.

В научной статье проанализированы актуальность исследования нормативного правового регулирования образовательной деятельности в Кыргызской Республике.

In this scientific article a relevance of the research on normative legal regulation of educational activities in the Kyrgyz Republic is analyzed.

Азыркы өткөөл мезгилдин учурунда өтүп жаткан реформалар жана процесстер коомдогу бардык социалдык институттарды камтып, өз учурунда адам укуктарын жана эркиндиктерин да козгойт.

Укукутуу мамлекеттин шарттарында коомдук мамилелерди жөнгө салууда ченемдик актыларга артыкчылык берүү менен коомдо калыптанган коомдук мамилерди мыйзам деңгээлине алып чыгуу менен жөнгө салуусун шарттайт.

Ар бир мамлекеттин улуттук саясаты жарандардын укук жана эркиндиктерин коргоого багытталып, тийиштүү ченемдик актыларда бекилген.

Коомдогу социалдык институттардын маанилүү бөлүгү болуп билим берүү чөйрөсү саналат. Анткени билим адамзаттын эволюциялык өнүгүү жолунда аны менен сапарлаш болуп ажырагыс атрибут катары саналат. Ал жарандык коомдун жана укуктуу мамлекеттин калыптануусуна коомдун жана мамлекеттин өзгөчө функциясы мамлекеттин жарандарына, ар бир инсанга маанилүү сапаттарды берүү менен коштолот. Анын каражаттары жана усулдары менен адам улуттук, дүйнөлүк маданий мурастарды кабыл алып, инсандын коомдогу аң сезимдүү, чыгармачылык өнүгүүсүнө шарт түзөт.

Билим берүүнүн маанилүүлүгү бир канча эл аралык жана улуттук мыйзам актыларында ченемдик бекилген. Атап айтканда «Адам укуктарынын жана эркиндиктеринин Декларациясынын» 26-беренесинде (10-декабрь 1948.) [1], «Жарандардын экономикалык, социалдык жана маданий укуктары жөнүндө эл аралык Пактыда» (1966-ж.) [2], Көз Карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигинин «Адамдын укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндөгү Конвенциясынын» 27-беренесинде камтылган (26-март 1995-жыл КР 1.08.203 №182 мыйзамы менен ратификацияланган) [3].

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 45-беренеси да жарандардын билим алууга болгон укугун бекиткен ага ылайык) [4]:

“Ар ким билим алууга укуктуу. Негизги жалпы билим алуу милдеттүү. Ар ким мамлекеттик билим берүү уюмдарында негизги жалпы жана орто жалпы билимди акысыз алууга укуктуу”.

Мамлекет мектепке чейинки билим берүүдөн баштап негизги жалпы билим берүү мекемелерине чейин ар бир жарандын мамлекеттик, расмий жана бир эл аралык тилди окутуп-үйрөнүүсү үчүн шарт түзөт.

Мамлекет мамлекеттик, муниципалдык жана менчик окуу жайларын өнүктүрүү үчүн шарт түзөт. Муну менен адам укуктуу мамлекеттин шарттарында өздөрүнүн турмуштук маанилүү кызыкчылыктарын ишке ашырып гана калбастан, коомдун, өзүнүн улуттук биримдигин жана бүтүндүгүн да сактап калат.

Мамлекеттин укук ченемдик ишмердүүлүгү позитивдүү укуктук көз карашты эске алганда мамлекеттик бийлик аркылуу, анын ыйгарым берилген органдары аркылуу жалпыга милдеттүү формалдуу аныкталган буйрууларды берүүсү менен коштолот.

Мындай аракеттерди жасоо менен мамлекет коомдук мамилелердин аныкталган чөйрөсүнө таасир берет. Биздин оюбузча билим берүү чөйрөсү укуктук мейкиндиктин өз алдынча элементи катары талдоого алуу зарыл.

Билим берүү ишмердүүлүгүн жөнгө салынуусу бир катар окумуштуулардын изилдөөлөрүнүн объекти болгон алардын ичинде: С.С.Алексеевди, С.А.Боголюбовду, А.В.Малькону, Н.И.Матузовду жана башкаларды айтсак болот.

Билим берүү ишмердүүлүгүн кээ бир укуктук аспектилер Ата-Мекендик окумуштуулар тарабынан изилдөөгө алынган, аларга: Арабаев Ч.И., Атабекова Н.К., Дуйсенов Э.Э., Мукамбаева Г.А., Орозалиева А.А., Кулдышева Г.К. эмгектери таандык.

Билим берүү чөйрөсүн укуктук жөнгө салуу азыркы учурдагы билим берүүнүн эл аралык алкакта интеграцияланышы, билим берүүнү реформа жолу

менен модернизациялоо талап кылууда. Бул суроолорду натыйжалуу чечмелөө үчүн илимий негизделген усулдарды пайдалануу менен билим берүү чөйрөсүн ченемдик жөнгө салынышын жыйымдуу талдоого алып анын негизинде теоретикалык жана практикалык мааниси бар сунуш жана тыянактарды иштеп чыгуу зарыл. Изилдөөнүн актуалдуулугу Кыргыз Республикасынын Европалык билим берүү алкагына кошулуусу менен да шартталат.

Билим берүү чөйрөсүн ченемдик укуктук жактан изилдөөгө алуунун актуалдуулугу бул мейкиндиктин бир канча татаалдыгы менен да шартталат. Билим берүү чөйрөсү коомдогу жетектөөчү социалдык институт катары өзүнүн татаалдыгы жана көп аспектуулүгү менен да шартталат анткени:

- биринчиден, билим берүү чөйрөсү татаал иерархиялык тутум болуп өзүнө билим берүүнүн ар кандай деңгээлин аныктайт;

- экинчиден, билим берүү чөйрөсү коом турмушундагы өндүрүштүк эмес чөйрөгө таандык. Ага интеллектуалдык, физикалык жана башкаруу ишмердүүлүгү менен мүнөздөлөт;

- үчүнчүдөн, тутумдук мүнөзгө ээ анткени ал башка социалдык экономикалык, саясий, маданий тутумдар менен тыгыз байланышы менен шартталган;

- төртүнчүдөн, билим берүү мыйзам актылары кодификацияланган эмес;

- бешинчиден, билим берүү мыйзам актылары тутумдаштырылбаган чаржайыт ар кандай ченемдер менен аралаш жайланышкан;

- алтынчыдан, билим берүү чөйрөсүндөгү ишмердүүлүктү жөнгө салуунун концептуалдык негиздери критерийлери иштеп чыгылбаган;

- жетинчиден, билим берүү ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн узак мөөнөттүү ирээттелген программасы жоктугу менен түшүндүрүлөт;

Азыркы учурдагы билим берүү ишмердүүлүгүндөгү мамилелерди укуктук жактан жөнгө салууда бир канча олуттуу боштуктар, коллизиялык ченемдер бар экендиги талашсыз. Ишмердүүлүктү жөнгө салуудагы боштуктар укук колдонуучулар тарабынан “өз кароосу” боюнча мамилелерди чечмелөөгө алып келип анын натыйжасында билим берүү ишмердүүлүгүндө алкетенген тийиштүү

кызмат адамдары, юридикалык жактар аларды өз пайдасы тарабынан оодурган учурлар кездешүүдө. Бул жагдайлар ошондой эле билим берүү ишмердүүлүгүндө коррупциялык чиймелердин орун алуусуна шарт түзүүдө.

Бул көйгөйлөрдү чечүүдө теоретикалык-укуктук илимдин ролу абдан жогору. Анткени саналып өткөн көйгөйлөрдү аныктоо, талдоо, салыштырма – изилдөө жүргүзүү менен теоретикалык-укуктук илим бул милдеттерди чечмелөөгө кудуреттүү.

Мына ошондуктан Ата-Мекендик окумуштуулар алдында билим берүү чөйрөсүндөгү мыйзам актыларын жыйымдуу карап, бул социалдык өз алдынча институттун теоретикалык укуктук көйгөйлөрүн, укукколдонуу практикасын ошондой эле аракеттеги мыйзам актыларынын абалын терең изилдөөгө муктаж.

Бул көйгөйлөрдү чечүү чоң теоретикалык жана практикалык мааниге.

Мына ошондуктан бул социалдык институтту жыйымдуу терең изилдөөгө алып, анын натыйжасында билим берүү ишмердүүлүгүнүн азыркы учурдагы ченемдик укуктук абалына баа берүү менен, андагы боштуктарды, карама-каршылыктарды жоюу боюнча иштиктүү сунуштарды иштеп чыгуу, билим берүү ишмердүүлүгүн ченем-укуктук жөнгө салынышын өркүндөтүү, өзгөртүү, толуктоолорду иштеп чыгуу, артыкчылыктуу багыттарын аныктоо чоң теоретикалык укуктук мааниге ээ.

Адабияттар:

1. Адам укуктарынын жана эркиндиктеринин Декларациясы (10-декабрь 1948-ж).
2. Жарандардын экономикалык, социалдык жана маданий укуктары жөнүндө эл аралык Пактыда» (1966-ж).
3. Көз Карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигинин «Адамдын укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндөгү Конвенциясы (26-март 1995-жыл. КР 1.08.203 №182 мыйзамы менен ратификацияланган).
5. Кыргыз Республикасынын Конституциясы (КР 2010-жылдын 27-июнундагы Мыйзамы менен колдонууга киргизилген.)

Рецензент: к.ю.н. Орозов Б.С.